

Погорєлова І.С.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри політичних технологій,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДИНАМІКА АМЕРИКАНСЬКОГО ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА

Поняття лідерства має багато аспектів. Лідерство на міжнародній арені відображає провідну роль країни або групи країн у світовій політиці, які своєю діяльністю спрямовують учасників міжнародної взаємодії, визначають динаміку світового політичного процесу і глобальний розвиток в цілому. Існує кілька підходів до лідерства, зокрема: 1) лідерство як статус, що дозволяє управляти і організовувати інших учасників міжнародного життя; 2) лідерство як здатність чинити односторонній вплив на спільноту; 3) лідерство як зразок для наслідування (Погорєлова, 2021). Якщо говоримо про світове лідерство, то воно передбачає й необхідність організації міжнародного життя, досягнення політики стабільного розвитку світу, недопущення дестабілізації міжнародних відносин і зростання конфліктності, й появи нових загроз глобальній безпеці. Метою доробку є окреслити еволюцію та особливості сучасного лідерства США.

США мали беззаперечне лідерство у політичній, соціально-економічній, технологічній, військовій сферах після завершення біполярного протистояння. Відомий політичний діяч Зб. Бжезінський, писав про те, що США є першою і єдиною глобальною наддержавою. Глобальний вплив США не мав рівних, одноосібний світовий лідер з можливістю самостійного вирішення міжнародних проблем. США оголосили про готовність взяти на себе відповідальність глобального лідера й очолили процес трансформації світового порядку та формування нового, для якого було властивим поширення демократичних цінностей, характерних для західної цивілізації, США мали змогу врегульовувати найгостріші міжнародні проблеми. Після 11 вересня 2001 р. згадаємо американські військової кампанії проти тероризму (Ірак, Афганістан). Частина дослідників підкреслюють роль США у веденні глобальної

боротьби з тероризмом і захисті міжнародної стабільності, акцентуючи, що боротьба з тероризмом є виявом лідерства.

І сьогодні США залишаються головним глобальним гравцем й потужною силою у міжнародних відносинах, проте піднімається питання про стабільність їх лідерства через глибокі зміни на міжнародній арені. Чи будуть/зможуть США й надалі відігравати роль глобального лідера й підтримувати той світовий порядок, який вони створили або до якого прагнули?

Лідерство США визначається комплексом факторів, що включають політичні, економічні, культурні та науково-технологічні аспекти. У військовій сфері США мають явні переваги, зокрема, відомий політолог Ф.Фукуяма, вважає, що США збережуть свою могутність, особливо у військовій сфері. Неоліберали (Дж. Най, Р. Кеохейн) акцентують увагу, що США мають потенціал для збереження своїх позицій, якщо вони ретельно розроблятимуть довгострокову зовнішньополітичну стратегію. Деякі дослідники, такі як І.Валлерстайн, Ч.Капчан ін. стверджували, що могутність США на шляху до занепаду. Український науковець С.Толстов називав світову фінансову кризу 2008 р. початком етапу завершення одноосібного лідерства США та переходом до формування багатополюсного світу (Толстов, С., 2013).

Згадаємо, що після закінчення холодної війни був прогноз про безконфліктний розвиток міжнародних відносин та перехід ліберальної демократії на домінуючі позиції у світі, який висловив Ф. Фукуяма. Сьогодні спостерігаємо явища і процеси, які є протилежними його ідеї – кінцю історії, навпаки вбачаємо протистояння цивілізаційного характеру С. Гантінгтона. Набирають сили і впливу інші міжнародні актори, які не бажають, більш того відкрито протистоять американському лідерству. Самі американці все частіше замислюються над питанням, чому вони несуть таку величезну відповідальність за збереження світового порядку, хоча це не завжди відповідає їх інтересам. Претендент на посаду президента США Дональд Трамп є не єдиним політиком, який закликав обмежити американські інтереси та полегшити тягар глобального лідерства США. Згадаємо, що за часів президентства Д.Трампа американська

політика була спрямована на національний протекціонізм та відмову від деяких міжнародних угод. У свій час демократична адміністрація Б.Обами була зосереджена на економічному відновленні після світової економічної кризи й внутрішніх реформах, у зовнішніх відносинах була характерна м'яка політика.

США все активніше стикаються з викликами від інших міжнародних акторів, які прагнуть зменшити американський вплив; зростає кількість міжнародних гравців, які ставлять під сумнів лідерство США, прагнуть змінити світопорядок під американським лідерством. Більш того, Китай, Росія, Іран, КНДР вже кинули виклик домінуванню США. Російська Федерація вторглася до Грузії в 2008 р. та України в 2014 р. Недостатня реакція тоді США стала сигналом для РФ та інших авторитарних країн світу діяти агресивніше, хоча раніше їх стримувала міць США і американських союзників. Певні події свідчили про те, що демократичний американський порядок ослаб, про кризу довіри до демократії (наприклад, через виведення американських військ з Афганістану, невирішене північнокорейське ядерне питання, анексію Криму тощо). Своєю чергою, це знижувало сприйняття світовою спільнотою США як глобального лідера.

За часів адміністрації Джо Байдена говоримо про відновлення ролі США на міжнародній арені, зокрема через зміцнення союзів та згуртування союзників й створення демократичної коаліції після повномасштабного вторгнення в Україну РФ у 2022 р. Водночас, американці не змогли вплинути і не допустити цього повномасштабного вторгнення, хоча й попереджали РФ про наслідки таких дій; тепер дефіцит/повільність надання допомоги Україні може ослабити впевненість країн світу у лідерстві США та допомагати авторитарним режимам утверджувати свої позиції, діяти агресивно і впевнено. Послаблення волі до збереження демократичних цінностей може призвести до подальшого ослаблення західного блоку та лідерства США.

Існує прямий ризик ослаблення західного лідерства через кризу довіри до демократії у разі негативного сценарію для України. США збережуть статус глобального лідера, зокрема, за допомогою укріплення НАТО, розвинутих

союзних відносин з європейським, азійськими союзниками, у разі позитивних демократичних перемог у світі, особливо в Україні. В іншому випадку відбудеться криза політики США як лідера, що призведе до послаблення позицій західної цивілізації у політичній, економічній, ідеологічній, культурній сферах. Держава, що втратила лідерські якості, принциповість і відповідальність, замість цього відчуває страх перед авторитарними, тоталітарними режимами, забуває про своїх союзників складно називати світовим лідером. Сполучені Штати повинні послідовно бути та залишатися активним лідером у підтримці демократичних цінностей. Останні події (подальша підтримка України та виділення пакету допомоги) – це сигнал світові у цьому напрямку.

Отже, США відігравали провідну роль у світовій політиці, особливо після завершення холодної війни, визначаючи порядок денний у міжнародних відносинах та поширюючи демократичні цінності. Сьогодні лідерство США стикається з низкою викликів, зокрема зростанням потужності інших гравців (Китай, Росія та ін.), що прагнуть зменшити вплив США та змінити існуючий світовий порядок. Події, такі як повномасштабне російське вторгнення в Україну в 2022 р., посилили необхідність США як глобального лідера у протидії авторитарним режимам та захисті демократичних цінностей. Для збереження свого глобального лідерства США необхідно зміцнювати союзи, активно відстоювати демократичні перемоги та цінності у світі, протистояти авторитарним силам. Це питання матиме визначальне значення для формування майбутнього світового порядку та утвердження авторитарного або демократичного лідерства.

Список використаних джерел

1. Погорелова, І.С. (2021). Лідерство у системі міжнародних відносин. У В.А. Гапоненко (кер. авт. кол.), *Політичне лідерство: навчальний посібник*. (с.282-306). КНЕУ. <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7dc5b1bc-18cd-476c-9a71-d0db40fa5f4c/content>.
2. Толстов, С. (2013). Фактор США в сучасній системі міжнародних відносин. У Пахомов Ю.М., Коваль І.М., Шергін С.О. та ін., *США і світ XXI століття: монографія*. (с.164-182). Центр вільної преси.